

Nádor Orsolya sorozatszerk., Magyarnyelv-tanári segédkönyvek sorozat

Károli Könyvek. Jegyzet. Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó,
Budapest 2018–2021.

A 2018/19-es tanévtől kezdve sorra láttak napvilágot a L'Harmattan Kiadó és a Károli Gáspár Református Egyetem Károli Könyvek Jegyzet alsorozatában a magyar mint idegen nyelv tanításának segédkönyvei, melyek a magyar mint idegen nyelv tanárok képzésének számos elméleti és módszertan kérdését tárgyalják¹. „Magyar nyelvet tanítani magyarként bizony nagy felelősség, és sokan csak akkor szembesülnek azzal, hogy nem elég anyanyelvűnek lenni, hanem ez egy önálló szakma, amikor rutinos nyelvtanulók az első, egyszerűnek látszó, mégis megmagyarázhatatlannak tűnő keresztkérdéseiket felteszik” – írja találóan a könyvsorozat Tanított (anya)nyelvünk című darabjának előszavában NÁDOR ORSOLYA. Éppen ezért van hiánypótló jelentősége és létjogosultsága az ilyen jegyzeteknek, hiszen SZILI KATALIN 2006-ban megjelent Vezérkönyve óta nem voltak további, hasonlóan alapos módszertani monográfiák a magyar mint idegen nyelv oktatásához. Az új sorozat tizenhat darabja közt a kifejezetten egy-egy fejlesztendő területre koncentráló (pl. kiejtéstanítás, alfabetizálás) vagy a mérés és értékelés témakörével foglalkozó módszertani munkák mellett, elméleti alapismereteket (pl. oktatástörténeti, nyelvtörténeti, hungarológiai, lexikológiai és lexikográfiai ismereteket) tartalmazó darabokat találunk. Továbbá leíró grammatikai összefoglaló munka, funkcionális nyelvtan, grammatikatanítási gyakorlatok és pragmatikai összefoglaló mű is helyet kapott a jegyzetek közt. Emellett a gyermekkorú nyelvtanulók oktatásával, nyelvi játékokkal és interkulturális ismeretekkel foglalkozó kötet is megtalálható a változatos, sokszínű könyvsorozatban. Mivel alapvetően oktatási segédanyagnak szánták, minden egyes darabja tartalmaz összefoglaló kérdéseket, esetleg tudásellenőrző tesztet, alapos továbbvezető szakirodalmat. A kötetek tartalma „a Károli Gáspár Református Egyetem és a beregszászi II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola együttműködésével megvalósuló magyar mint idegen nyelv szakirányú pedagógus továbbképzés tapasztalatai nyomán formálódott és formálódik most is” – olvasható a könyvsorozat szerkesztőjének, NÁDOR ORSOLYÁNAK a fent már idézett bevezetőjében.

A sorozat nyitódarabja a KONTRA MIKLÓS által válogatott, szociolingvisztikai tanulmányokat tartalmazó kötet: „Tudjuk a nyelvtant, mégsem tudunk semmit.” Olvasmányok nyelv, társadalom és kultúra összefüggéséről. A címadó idézet PAPP FERENC nyelvészről való, akinek az Oroszul beszélő ember – emberközelség című írása található meg a kötetben. Jól jellemzi ez a fenti idézet mind e tanulmánykötet, mind az egész könyvsorozat szellemiségét: nem elég tudni a nyelvtant, ha nem ismerjük a nyelvet beszélő társadalmat, annak kultúráját, nem foglalkozunk szociopragmatikai, szociolingvisztikai kérdésekkel. A könyvben – KONTRA MIKLÓSNak az amerikai magyarok nyelvhasználatát szociolingvisztikai szempontok mentén bemutató tanulmánya mellett – helyet kapott például FEDINEC CSILLA és CSERNICKÓ ISTVÁN kárpátaljai körképe, LANSTYÁK ISTVÁN nyelvi

¹ A sorozat kötetei digitális formában is elérhetők a Károli Gáspár Református Egyetem honlapján.

ideológiákkal, SÁNDOR KLÁRÁNAK és SZILÁGYI N. SÁNDORNAK is egy-egy nyelvpolitikával, nyelvi jogokkal foglalkozó írása, valamint TÁNCZOS VILMOSNAK a moldvai csángó magyarórákról szóló munkája is. Az egész tanulmánykötet – és maga a könyvsorozat is – ezzel a nyelv és kultúra összefüggéseit mindig szem előtt tartó szemlélettel készült.

A bevezetőben már idézet kötet, NÁDOR ORSOLYA Tanított (anya)nyelvünk című munkája, a magyar nyelv oktatástípológiai áttekintését adja: hol, milyen intézményi háttérrel, kik tanulják anyanyelvként, származásnyelvként, idegen nyelvként vagy környezetnyelvként a magyart. Szó esik a magyaroktatás intézményrendszerének sajátosságairól, annak rövid történetébe is betekintést nyerhetünk. A magyarnyelv-oktatás főbb módszereit szintén bemutatja a könyv harmadik fejezete, de szó esik a hungarológia és a magyarságtudomány fogalmainak összevetéséről, a megkülönböztetés szükségességéről, valamint a két tudományterülethez tartozó főbb kutatási irányokról és a kulturális diplomáciát szolgáló intézményekről, a Collegium Hungaricumok és a történeti intézetek létrejöttéről is. Az ugyancsak NÁDOR ORSOLYA szerkesztette – Régebbi és újabb nyelvoktatási módszerek című –, a fent bemutatott kötet harmadik, a nyelvoktatási módszereket röviden bemutató fejezete kötetbe bővített változatának is tekinthető, melyben nem pusztán a magyar mint idegen nyelv oktatásáról esik szó, hanem általános körképet kaphatunk az idegennyelv-oktatás-történet egyes állomásairól. Benne az évszázadok során kialakult módszerekről olvashatunk, valamint a huszadik század második felének sokszínű, a posztkommunikatív módszerekig vezető metódusait BÁRDOS JENŐ, LUX GYULA, MEDGYES PÉTER, ERDEI GYULA és EINHORN ÁGNES írásain keresztül ismerhetjük meg, valamint GÁL KELEMEN, SÓLYOM RÉKA és a szerkesztő, NÁDOR ORSOLYA történeti elemzéseit is megtalálhatjuk. Továbbá helyet kapott a kötetben COMENIUS A nyelvek módszertana című, latin nyelvű értekezésének fordítása is.

A kötet folytatásának tekinthető, immár kifejezetten a magyar nyelv tanításának módszertanára fókuszáló, Módszertani útmutató a magyar nyelv tanításához. DÓLA MÓNIKA munkája a korábban megjelenet területekkel részletesen foglalkozó segédkönyvek összegzésének, általános módszertani összefoglalójának tekinthető. Az első fejezet a magyartanítás kontextusába helyezi a nyelvtanárt és a nyelvtanulót, a tanulás szintereit, munkaformáit. A magyartanítás módszertana és a módszertani eljárások a magyarórán az óra mikroszintjéig bontja le, értelmezi a korábbi kötetekben nagyobb összefüggéseiben, makroszinten bemutatott módszereket. A nyelvi tartalmak tanításánál a lexika, a grammatika és a pragmatika tanításának legfontosabb kérdéseit összegzi, melyekkel a sorozat külön-külön segédkönyvekben, szintén részletesebben foglalkozott már korábban. Az áttekintés a nyelvi készségekkel folytatódik, amikhez szintén készültek külön kötetek. Az utolsó fejezetet a visszajelzésnek, értékelésnek szenteli. Ez utóbbi témáról M. PINTÉR TIBOR és WÉBER KATALIN Mérés és értékelés: a magyar mint idegen nyelv című segédkönyve szól részletesen. A nyelvoktatást színesítő, a módszertani repertoárt szélesítő munka KOVÁCS TÜNDE Nyelvi játékok című, gazdag ötlettár, mely – a játékok metodikai hasznának elméleti áttekintésén túl – számos jó gyakorlatot tár a nyelvtanárok elé. Egy-egy fejlesztendő részterületre koncentrálnál, az elméleti háttér ismertetésén túl, számos kipróbált, jó gyakorlatot tartalmaz SCHMIDT ILDIKÓ A magyar írás és olvasás tanítása – az alfabetizálás folyamata című munkája, illetve A magyar kiejtés tanítása című, GYÖNGYÖSI LÍVIA – KAMPÓ ILDIKÓ – M. PINTÉR TIBOR által készített kötet. Ez utóbbiban helyet kap egy esettanulmány is, mely az ukrán nyelvtanulók tipikus kiejtésbeli hibáit és azok korrigálási, fejlesztési lehetőségeit veszi számba,

feladatokat, verseket, mondókákat is bemutatva. A fejezet megírásakor (2020-ban) a szerzők még nem tudhatták, hogy milyen nagy segítség lesz ez a kontrasztív szemléletű fejezet néhány évvel később, az ukrán anyanyelvű menekülteket oktató tanároknak.

A magyar mint idegen nyelv tanításában is speciális célcsoportnak számít a gyermekek tanítása, hiszen itt tanítói (vagy óvodapedagógusi) képességekre is szükség van, mivel az oktatás speciális célrendszerét, a motiválás eltérő módját, módszertanát, a nyelvtanulók eltérő igényeit, érdeklődését, életkori sajátosságait is fokozottan szükséges figyelembe venni. Ehhez nyújt jó áttekintést, kiinduló segítséget SCHMIDT ILDIKÓ és NAGYHÁZI BERNADETTE – mindketten a gyakorlatban is hatalmas tapasztalattal rendelkező pedagógus szakemberek – *Magyarnyelv-tanítás gyermekeknek* című jegyzete.

A grammatikai tartalmakra fókuszáló kötetek sorában kapott helyet a klasszikus, leíró grammatikai alapfogalmakat felvonultató *Leíró grammatikai ismeretek* című jegyzet, BALOGH JUDIT munkájaként. Feltételezhetően a jegyzet műfaja és terjedelme sem teszi lehetővé a bővebb magyarázatokat, azonban az alcímben megjelölt irányultság kifejtése (Magyar mint idegen nyelv szakos hallgatók részére) nem fedezhető fel a kötetben. Jó összefoglalója, kivonata ez az először 2000-ben, KESZLER BORBÁLA főszerkesztésében megjelent *Magyar grammatikának*, melynek a jegyzet szerzője is értő munkatársa, fejezetírója volt. A leíró grammatikai áismétlésére jól használható ez a munka, hiszen ennek alapvető ismerete elengedhetetlen a magyar mint idegen nyelv tanításához szükséges szemléletváltáshoz. Ez utóbbihoz kiváló alapot egy másik kötet, HEGEDÜS RITA *Élő magyar grammatika* című jegyzete ad: „a kötet alapvető célja, hogy rámutasson a formális és funkcionális szemléleti különbségekre” – írja a szerző, akinek alapvető meggyőződése, hogy a szigorúan formai alapon létrehozott magyar grammatikai kategóriák meghaladása, átlépése elengedhetetlenül szükséges a fent említett szemléletváltáshoz, a magyar mint idegen nyelv hatékony oktatásához, mivel „az indoeurópai nyelvektől erőteljesen eltérő szerkezetű magyart csak külső perspektívából” tudjuk hozzáférhetővé tenni az idegen ajkúak számára. Jelen kötet a Magyar nyelvtan. Formák, funkciók, összefüggések (HEGEDÜS 2004, 2005) című, a szerző által jegyzett monográfiára támaszkodva mutatja be, jegyzetnyi terjedelemben, ezt a hatalmas témakört. Így ebben a jegyzetben is megtaláljuk a hazai funkcionális nyelvszemlélet történetiségéről, annak kibontakozásáról szóló áttekintést, majd a szerző a morfológiai jelöltség témakörén keresztül vezeti be az olvasót a formák, funkciók, összefüggések világába. A szófajkategóriák átlépése a beszédrészek ismertetésével történik, majd az esetrendszer, az igenemek (a vonzatokra és a predikátumtípusokra, valamint a mediális igékre vonatkozó kitérével) kerülnek sorra, ezt követi az ige-módok, modalitások számbavétele. Itt sem csak a klasszikus felosztást kapjuk, hanem a szerző hosszan értekezik a magyar kötőmód formai és funkcionális kérdéseiről is. Külön alfejezet tárgyalja a határozott és határozatlan ragozást, a külföldiek számára a magyar nyelv egyik legnehezebben elsajátítható részterületét. Végül mondatnyi összesség zárja a kötetet: a mondatrészek funkcionális szempontú bemutatásával, az ANTAL LÁSZLÓ-féle „hatodik mondatrész” elemzésével, az összetett mondatok tanításának nehézségeivel foglalkozhatunk. A Magyar grammatika funkcionális megközelítésben. Elmélet és gyakorlat, H. VARGA MÁRTA szerkesztésében megjelenő munka is jól illeszkedik ebbe a sorba, hiszen a rövid elméleti bevezető után, a kommunikáció-központú nyelvoktatás jegyében, „a nyelvi jelenségek funkcióit, szemantikai összetevőit állítja előtérbe” azokban a gyakorlatokban, melyeket szerzőtársai, a Károli Gáspár Református Egyetem tanárjelöltjei készítettek.

Sajnálatos, hogy az alapvetően ötletes gyakorlatokhoz semmilyen arra való iránymutatás nem tartozik, hogy milyen nyelvi szinten, milyen kulturális háttérű, anyanyelvű stb. diákcsoportban (esetleg egyéni munkaként) javasolják azok megvalósítását, így módszertani ötlettárként csak rutinos tanárok számára adhat segítséget, akik a gyakorlatok megvalósíthatóságát, illetve ennek nehézségeit, esetleges korlátait már pontosan fel tudják mérni.

A kommunikatív fordulat magával hozta a pragmatikai kutatások kiteljesedését is, melyek eredményeire a kommunikáció-központú nyelvoktatás szintén támaszkodik, így fontosnak érezte beemelni a tanórákra a nyelvi tevékenységek, nyelvhasználat tanulmányozását, szituációs gyakorlatokon keresztüli bemutatását. CSONTOS NÓRA és DÉR CSILLA ILONA munkája, *Pragmatika a magyar mint idegen nyelv oktatásában* című jegyzet értőn foglalja össze a pragmatika tudományának részterületeit, a legfontosabb elméleti tudnivalókat szemléletes példákon keresztül tárva az olvasó elé, kitérve a magyar nyelv vonatkozásában végzett legátfogóbb udvariasság- és beszédaktus-vizsgálatokra, valamint ezek alkalmazhatóságára a magyar mint idegen nyelv tanítása során. Szót ejt a nyelvtanuló kompetenciáiról, a pragmatikai hibázások és félreértések mikéntjéről, valamint a KER (Közös Európai Referencia-keret) szintjei szerint tagolva mutatja be a vonatkozó témákat, pragmatikai elvárásokat is.

Szintén a külső nézőpontra, a szemléletváltásra helyezi a hangsúlyt a *Nyelvtörténet dióhéjban*, a történeti és kultúrtörténeti magyarázatokra visszavezethető mai magyar nyelvi jelenségek közül néhány jelentősebbet bemutató, gyakorlatközpontú munka, OSZKÓ BEATRIX jegyzete. A nyelvi változások mibenlétének ismertetése mellett, a nyelvtörténet (nyomtatott és online) forrásairól, a hangállományt érintő legfontosabb változásokról (pl. rendhagyó többesszámok, veláris *i*, kétnyíltszótagos tendencia stb.), a szövelemeknek és a szókészlet eredetére és nagyságára vonatkozó kérdéseknek a tárgyalására is sor kerül. A kötetet rövid helyesírástörténeti áttekintés és erre vonatkozó nyelvtechnológiai kitekintés zárja. A gyakorlatorientált kötet legfőbb erénye a számos példa, feladat, tömör magyarázat, a fejezetet lezáró elgondolkodtató, összefoglaló kérdések. Az online adatbázisok, a digitalizált nyelvtörténeti források, segédanyagok, online szótárak bemutatása megkönnyíti a szemléltetés lehetőségét a nyelvtanárok számára, a nyelvtanulókhöz pedig közelebb hozza a nyelvtörténeti szempontú elemzéseket. A „Miért jó ezt tudni?” című részek jól mutatják a bemutatott elméleti fejtegetéseknek a tanítás során megtérülő gyakorlati hasznát, és jól ötvözik a szerző gyakorló magyar mint idegen nyelv tanárként szerzett, saját tanítási tapasztalatin alapuló megállapításait a kutató hozzáértő, de közérthető magyarázataival.

Az elméleti alapismeretek elmélyítéséül szolgál, de szintén számos gyakorlati felhasználási lehetőséget is tartalmaz az a szótárakról, szótárhasználatról szóló kötet, melyet FÓRIS ÁGOTA állított össze, *Lexikológiai és lexikográfiai ismeretek magyar (mint idegen nyelv) tanároknak* címmel.

A teljes könyvsorozatra jellemző a már említett, a nyelv és kultúra összefüggéseit mindig szem előtt tartó szemléletmód. Emiatt is fontos darabja a sorozatnak ennek a szemléletmódnak az elmélyítését segítő, ebben kulcsszerepet játszó *Kultúra és interkulturális a nyelvórán* című, HOLLÓ DOROTTYA-kötet. Az elméleti részeket (a kultúra modelljei, interkulturális ismeretek, a szövegalkotás kulturálisan eltérő útjai stb.), jó gyakorlatok, ötletek követik. Az elgondolkodtató feladatokban az elméleti tudnivalókat, jól kiegészítik a gyakorló nyelvtanár tapasztalatai.

A könyvsorozat átfogó képet nyújt a leendő magyar mint idegen nyelv tanárok képzésének tématerületeiről. A rövid jegyzetek a megfelelő szemléletmód kialakítására alkalmasak,

a továbbvezető irodalmak segítségével pedig a tématerületek alaposabb megismerése is lehetővé válik, ezek mentén egy-egy tematikus egységet elmélyültebben is megismerhet az olvasó. A kötetekben megfelelő arányban vannak jelen az elméleti háttér mellett a gyakorlati részek, a hozzájuk tartozó kérdések, feladatok. A gyakorlatorientált ötlettárak kiindulópontként szolgálnak módszertani ötletek, jó gyakorlatok kipróbálására, továbbfejlesztésére, kreatív továbbgondolására.

Hivatkozott irodalom

KESZLER BORBÁLA szerk. 2000. *Magyar grammatika*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

HEGEDŰS RITA 2004/2005. *Magyar nyelvtan. Formák, funkciók, összefüggések*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.

SZILI KATALIN 2006. *Vezérkönyv a magyar grammatika tanításához*. (A magyart idegen nyelvként oktató tanároknak). Enciklopédia Kiadó, Budapest.

SZABÓ T. ANNAMÁRIA ULLA

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem

KÜLÖNFÉLÉK

A magyar nyelv hete 2024-ben

Az Anyanyelvápolók Szövetségének célja a nyelvi műveltség terjesztése (anyanyelvi ismeretterjesztés), anyanyelvünk magyarságának, épségének védelme, az anyanyelvhez való kötődés és így a nemzeti azonosságtudat erősítése, az anyanyelvi lelkiismeret ébren tartása. Ennek érdekében a teljes oktatási rendszerre kiterjedő szépkiejtési, nyelvművelő, retorikai és helyesírási versenyeket szervez, kiadja az Édes Anyanyelvünk folyóiratot, pályázatokkal, felhívásokkal segíti az anyanyelv tekintélyének növelését, és programokat rendez. Kiemelkedő eseményei: a magyar nyelv hete, a magyar nyelv napja, az anyanyelvek nemzetközi napja.

Az Anyanyelvápolók Szövetsége anyanyelvvédelmi tevékenységét az egész Kárpát-medencében végzi, ezért döntött úgy, hogy a magyar nyelv hete rendezvénysorozat központjául egy-egy határainkon túli területet választ. 2022-ben Felvidék, 2023-ban Délvidék volt a helyszín. 2024-ben Kárpátalján kezdődött meg az április 26-tól május 3-ig tartó, 58. magyar nyelv hete. A Nagydobronyi Községi Tanács Nagydobronyi Líceumában volt az ünnepélyes megnyitó, a megjelenteket Katona-Mironova Berta, a Nagydobronyi Líceum igazgatója, dr. Orosz Ildikó, a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség és a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola elnöke és Juhász Judit, az Anyanyelvápolók Szövetsége elnöke köszöntötte. Másnap Munkácson, aztán Beregszászon folytatódott a program előadásokkal. Érdemes felsorolni, milyen kérdéseket, témákat tárgyaltak a megszólalók.